№ 207 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 30 (ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 12) 1878 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 30 (ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 12) № 207

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1879 Թվին

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից:

Լրագրի դիրքը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում ենք ԱՆՓՈՒԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլ է, կէս տարվանը 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ՄԻԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատը:

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր Թղթակիցների մասին:—Ներքին տեսութիւն. Նինա Անդրիեվսկու սպանման գործը: Նամակ Երևանից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Ֆրանսիա. Աւստրիա: Նամակ Գերմանիայից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Բանասիրական: Զինուորական բժշկի թաղումը:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Շատերից լսել ենք, որ մեր լրագրի մէջ տպվող գաւառական նամակները հետաքրքիր չեն «Մշակի» ընթերցողի համար: Այո՛, շատ կարելի է որ Թիֆլիսեցու համար Շուշուից կամ Ալէքսանդրապօլից գրվող նամակները մեծ հետաքրքրութիւն չեն ներկայացնում, շատ կարելի է որ ագուլեցու համար Երևանից գրված նամակը ոչինչ հետաքրքրական նիւթ չէ ներկայացնում: Բայց իւրաքանչիւր քաղաքի համար ոչ թէ միայն հետաքրքիր են, այլ մինչև անգամ աչագին նշանակութիւն ունեն իր ներքին օրական հարցերի վրա գրվող նամակները: Ալէքսանդրապօլի բնակիչների համար աչագին նշանակութիւն ունեն նոյն իսկ Ալէքսանդրապօլից «Մշակի» մէջ տպվող թղթակցութիւնները, Ախալցխայի համար Ախալցխայի թղթակցութիւնները և այլն:

Ուշադրութեան արժանի է այն իրողութիւնը, որ այն քաղաքներում, որտեղից ամենից շատ թղթակցութիւններ են լինում, այնտեղ մենք ամենից շատ և բաժանորդներ ունենք. որտեղից շատ բաժանորդներ ունենք, այնտեղից և ամենից շատ թղթակցութիւններ ենք ստանում: Նշանակում է թէ լրագրին թղթակցելը մեր գաւառական քաղաքների համար կենսական պահանջ է դարձել մամուլի միջոցով իրանց օրական պահանջների, իրանց հասարակական կարծիքների յայտնելը մեր գաւառական քաղաքների համար գոյութեան խնդիր է դարձել:

Այդ մի շատ ուրախալի երեւոյթ է և ապացոյց է որքան մեծ նշանակութիւն են ստացել մեր հայոց հասարակութեան գաւառական կեանքում լրագրական թղթակցութիւնները....

Աչքի առջև ունելով գաւառական թղթակցութիւնների հասարակական նշանաւոր դերը, աւելի էլ ցաւալի է, որ թղթակիցներից շատերը անկախ չը լինելով, այլ մեծ մասամբ կախված լինելով կամ իրանց քաղաքի աղաներից, դպրոցների հոգաբարձուներից, կամ տեղի հոգևոր իշխանութենից, ստիպված են աչով ու դողով վեր առնել գրիչը, կեղծեալ անուններով գրել, վախենալով որ նրանց անունը կը յայտնվի և նրանք կը զրկվեն իրանց պաշտօններից, ուրեմն և ապրուստի միջոցներից:

Այդպիսով մեծ արգելքներ են լինում որ զուտ ճշմարտութիւնը լոյս աշխարհ գայ, որ զեղծումները մերկանան և իրանց արժանաւոր պատիժը ստանան....

Դժբաղդութիւնը այն է, որ հայոց մամուլի մէջ գաւառական գրողների մեծ մասը անկախ մարդիկ չեն, այլ մեծ մասամբ պատկանում են ազգային դպրոցների մէջ պաշտօն ունեցողներին:

Խմբագրութիւնը սրբութեամբ գաղտնի է պահում իր նամակագիրների իսկական անունները, բայց ի՞նչպէս է լինում որ նրանք դարձեալ յայտնի են լինում մեր աղաներին ու հոգևորականներին,—այդ մեզ համար անհասկանալի է:

Գուցէ սորա պատճառը այն է որ փոքրիկ գաւառական քաղաքներում ոչինչ գաղտնի չէ պահվում, ամեն բան վերջը յայտնվում է, գուցէ և իրանք թղթակիցներից շատերը անզգուշութեամբ պարծենում են թէ այս կամ այն լրագրին են թղթակցում, թելադրվելով մարդուն յատուկ փառասիրութեան զգացմունքից.... Այդ մենք չը գիտենք:

Մենք խորհուրդ կը տայինք մեր թղթակիցներին, եթէ չեն կարող ոչ իրանց իսկական ոչ էլ կեղծեալ անունները իրանց նամակների տակ ստորագրելու, բոլորովին ոչինչ չը ստորագրել, ինչ-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԺՇԿԻ ԹԱՂՈՒՄ

—

(Յիշողութիւն անցեալ պատերազմից)

Դեկտեմբեր ամիսն էր 1877 թ., ցուրտ սաստիկ, ձիւնը թանձր էր գալիս, երբ տենդից վախճանված երիտասարդ բժշկի մարմինը տանում էինք ընկերներս դէպի նրա վաղ ժամանակուայ գերեզմանը: Լուռ հետեւում էր բժշկների փոքրիկ խումբը դագաղի յետեւից, ամենքին տիրել էր խոր տխրութիւնը: Դագաղի շրջապատողների բոլորի երեսի վրա նայելով, կարելի էր հեշտ նըկատել և կարդալ համարեա, որ ամեն մինը նըրանցից մտածում էր՝ ես թաղում եմ այսօր ընկերոջս, էգուց ընկերները կը թաղեն ինձ, կը պառկեմ ես օտար երկրում, օտար գերեզմանում, հեռու ծնողներից և ազգականներից, ինչպէս դու պառկեցիր, ազնիւ ընկեր:

Ոչ ոք մեզանից չը գնաց պատերազմը ժամանակ անցնելու և զուարճանալու համար: Ամեն մինը մեզանից լաւ իմանում էր, որ պէտք է տանէր ամեն կերպի զրկանքներ և ընկնէր զանազան վտանգների տակ, ամեն մինը մեզանից պատրաստ էր համարձակ ընդունել բոլոր կարելի պատահմունքները պատերազմական կեանքի: Բայց ամեն մինը մեզանից յոյս ունէր յետ դառնալ, ամեն մինը ցանկանում էր և ցանկանում է յետ դառնալ.... թէև հիւանդ, թէև վնասված կամ վիրաւորված՝ միայն թէ յետ դառնալ տուն, տեսնել ծնողներին, գրկել կնոջը, փաղաքշել զաւակներին, վերջապէս գնել գոնեայ իր մարմինը այն հողում, որի վրա ծնել և զարգացել ես:

Սրանից յետոյ զարմանալի չէ, որ փոքրիկ խումբը բժշկների այսքան տխուր էր, երբ թաղում էր ոչ առաջինը և ոչ երկրորդը իր ընկերներից: Շատ քիչերն մօտ ծանօթ են զինուորական բժշկի կեանքի և նրան շրջապատող հանգամանքների հետ:

Նա միշտ զինուորական է, նաև խաղաղ ժամանակ:

Պատերազմում նրան աւելի ևս ծանր է, քան թէ մի ուրիշին: Պատերազմում նա ընկնում է մի և նոյն վտանգների տակ միւսների հետ հաւասար: Զինուորական օֆիցերը մտնում է պատերազմ զինաւորված, նա այն յոյսով է գոնեայ, որ իր անձը հեշտ չի տայ թշնամուն, նա կարող է պաշտպանել իրան զէնքով, կարող է յարձակվել նրանով, իսկ բժիշկը: Նա նոյնպէս ընկնում է պատերազմի վտանգի տակ, բայց իրան պաշտպանելու հնարքներ չունի: Նա կատարում է իր գործը և հանդարտ սպասում է կարելի է որ չը սպանեն: Մեր կարծիքով և զինուորական բժշկների համար պատերազմում հարկաւոր է մի մասն այն յատկութեան, որ ընդունված է անուանել քաջութիւն: Բայց բժշկի քաջութեան մասին մենք ոչինչ չենք լսում... Պատերազմից յետոյ զինուորականի համար վտանգը վերջանում է, բժշկի համար պատերազմը չէ դադարում: Նրա համար շարունակվում է պատերազմը թշնամու հետ, որ թէև աննկատելի, բայց աւելի ևս ահալի և սպառնալի է, թշնամու հետ, որ չէ ուզում խնայել, որին չեն կարող ընդդիմանալ ոչ թնդանօթներ, ոչ հրացաններ և որից բժիշկը իրաւունք չունի հեռանալ, թաքչել կամ պատսպարել իր անձը: Տենդը, խօլերան և շատ ուրիշ հիւանդութիւններ ոչ պակաս ասսկալի և երկիւղալի են թնդանօթներից և հրացաններից:

Եւ բժշկի քաջութեան մասին ոչ ոք չէ խօսում....

Բայց նա, ինչպէս ասացինք, միշտ պատերազմումն է, նրա համար և խաղաղ ժամանակ պատերազմը չէ վերջանում, նրա համար վտանգները չեն պակասում...

Գերեզմանի վրա ճառեր չը կարդացուեցան, ճառերից աւելի էին խօսում այն դառն և առատ արտասուքները, որոնք թափուեցան մեր աչքերից, երբ հողը ծածկում էր մեզանից յաւիտեան մեր ընկերոջ մարմինը: Բայց մինը հին ծառայող բժշկներից, երբ հեռանալու էինք գերեզմանից սաստիկ յուզուած՝ «Մնաս բարեաւ, ասաց, ազնիւ ընկեր, զոհ տենդի, դու հեռացար մեզանից, բայց քո անունը անմոռանալի կը մնայ մեզանում, դու կատարեցիր սրբութեամբ քո պարտքը, քո կեանքը ոչ թէ միայն քեզ համար անցրիր, այլ աւելի ևս մարդկութեան օգտի համար, որին և նուիրեցիր նրան կատարելով անվախ և ազնիւ քո պարտաւորութիւնը, որպէս բժիշկ:»

Բժիշկ Միրիմանեանց

պէս անում են եւրոպական և ռուս լրագիրներում, այլ միայն խմբագրութեանը իրանց իսկական անունը յայտնելու։

Մենք պատասխանատու ենք, որ մեզանից երբէք ոչ ոք չի խմանայ թէ ով է գրողը, եթէ թղթակիցը ինքն չէ կամենում որ իր անունը յայտնվի։

Բայց ուրիշ կողմից և իրանց թղթակիցները պէտք է շատ զգոյշ լինեն և աշխատեն շատ քիչ իրանց մասին խօսել։

Այն ժամանակ մեր ազնուերը, մեր հոգևորականները և մեր զանազան հաստատութիւնները բոլորովին կը մոլորվին, կատաղած կը լինեն և անզօր կը լինեն անյայտ թղթակիցներին որ և է վնաս հասցնելու։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՆԱ ԱՆԴՐԻԵՎՍԿՈՒ ՍՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

—

Նոյեմբերի 26-ին դատարանի նիստը բացվում է առաւօտեան 11½ ժամին։

Նախագահը յայտնում է, որ այժմ որ թարգմանները չը կարողացան Մեհարի-Շեխի վկայի խօսքը ճշտութեամբ թարգմանել, հրաւիրում է իշխան Դաւիթ Երիստովին «Тифл. Вѣстн.» լրագրի ժամանակաւոր խմբագրին թարգման լինել։ Սովորական հարցերից յետոյ տալիս, անուան, ազգանուն և դաւանութեան մասին և երդում տալուց յետոյ, թարգմանը սկսում է իր պաշտօնը։ Վկայի ցուցմունքները հետ ըմբռնելը արդէն ծանօթ է հանգամանքներին դատարանի մէջ զարթի քննութիւնից։ Վկան պատմում է որ գիւղի բերանից փրփուր էր գալիս, երբ նա գտնվեցաւ Դարայայազի ջրի մէջեց հանվեցաւ։ Բայց հենդիլ յաւելաւ թէ ինքը կամ փոխուրի զորեր չէ կարող որոշել։ Վկան մանրամասն պատմում է թէ ինչպէս որովեցաւ գիւղը, ինչպէս թաղեցին մարմինը ավազի մէջ և այլն։

Վկային առաջարկում են զանազան հարցեր, ինչպէս և հանգամական դատարանում պաշտպանը, պրոկուրորը և էքսպերտները։

Պաշտպանը անհրաժեշտ է համարում հարցնել որպէս վկայ պ. Նաբուղոսին, որ նա բացատրի Դարայայազի հողերի դիրքը, որոնք գտնվում են նրա կալուածներից ոչ հեռու։ Նաբուրով ընդունում է երդումը ռուսադաւան ծէսով։ Վկան բացատրութիւններ է տալիս։

Մեղադրված Գաբրիսօնիա կրկին խնդրում է ազատել իրան շղթաներից։ Հաւը առաջ մորթում են, յետոյ տաք ջուր են գցում, իսկ ինձ հետ պատահել է հակառակը, ասում է Գաբրիսօնիա։ Ահա երեք տարի է որ ես անմեղ լինելով, տանջվում եմ։

Դատարանը հարցնում է Տօպուրիա վկային։ Վկան յայտնում է որ Նինայի կորչելուց մի քանի օր առաջ, բայց չէ յիշում որ օրը, նա Գաբրիսօնիայի հետ զբօսնում էր բուլվարում, յետոյ Գաբրիսօնիա գնաց օրիորդի կօշիկները, որոնք առած էին կարկատելու, յետ առնել։ Տօն օր էր։ Գաբրիսօնիա յայտնում է որ վկան սխալվում է, գուցէ վախենում է որ նրան էլ մեղադրեն, նրանք միմանց պատահեցին Ալէքսանդրիսում այգում և դա էր նոյն իսկ անցքի երեկոյեան։

Նիստը ընդմիջվում է։ Երբ նիստը կրկին բացվում է կանչում են իշխան Շէրվաշիձէ վկային։

Պաշտպանը հարցեր է առաջարկում իշխան Շէրվաշիձէին։

Իշխան Շէրվաշիձէ Քութայիսում էր երբ իմացաւ անցքի մասին, միւս օրը նա եկաւ Թիֆլիս։ Նա դժուարութեամբ ճանաչեց գիւղը, որովհետև մարմինը բոլորովին սևացած էր։ Նա ճանաչեց Նինային իր մի փոքրաւան մասից։ Վկան պատմում 1872 Թւին։ Նա փաղուց ճանաչում էր Անդրիեվսկու ընտանիքը։ Դաւիթ Զխոտուային հետ Շէրվաշիձէ մանկութենից ծանօթ էր, երբ դա Քութայիսի գիմնազիայում էր սովորում, յետոյ պատահեց նրան Օդէսայում որպէս ուսանող, վերջը Ս. Պետերբուրգում։ Բայց չը կարողանալով տանել Ս. Պետերբուրգի կլիման, Զխոտուա թողեց հիւսիսը և վերադարձաւ Կովկաս։ Այն ժամանակ իշխան Շէրվաշիձէ առաջարկեց նրան իր կալուածների կառավարչի պաշտօնը։ Զխոտուա ընդունեց այդ պաշտօնը 1876 Թւին, և վարեց այդ պաշտօնը մի քանի ամիս։ Յետոյ վկան պատմում է թէ ինչպէս կատարվել է երկու քոյրերի մէջ կալուածների բաժանվելը, ովքեր են եղել երկու կողմերի հաւատարմատարները և ինչպէս հանվել է վիճակը։ Վկան յայտնում է որ նախնական քննութեան ժամանակ արդէն տուած է ցուցմունքը։ Գիտէ նոյնպէս որ քննութիւն էր նշանակված իր մեղաւորութիւնը հետազօտելու համար։ Նինայի հետ երբէք անբաւականութիւն չէ ունեցել, բայց անտարբեր էր վերաբերվում դէպի կալուածների բաժանվելը և մեծ մասամբ ներկայ չէր գտնվում կամ շուտով թողնում էր սենեակը, երբ այդ հարցի մասին խօսակցութիւն էր սկսվում։

Էկսպէրտ Սօրոկին խնդրում է վկային նկարագրել գիւկի տեսքը։ Վկան չէ կարող, ասելով որ ամբողջ գիակը մի սևացած մարմին էր ներկայացնում։

Պրոկուրորը հրաժարվում է որ և է հարցեր վկային առաջարկելուց։

Վկան արձակվում է։

(Կը շարունակվի)

—

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

17 Նոյեմբերի

Մօտ օրերս բաղդ ունեցայ ստանալ «Արարատ» ամսագրի օգոստոսի և սեպտեմբերի միակազմ տետրակը։ Նրա կրօնական բաժնում Վ. Ե. Մ. ստորագրութեամբ յօդուածը վերաբերում է ազգային դպրոցներին և ուսուցիչներին։ Յօդուածը ներքին կապ չունի. նա լի է հակասութիւններով, ուստի անկարելի է քննութեան ենթարկել նրան ըստ կարգին։ Այս պատճառով ես նրան չեմ քննում, այլ նրա մի քանի կտորները միմեանց մօտ եմ դնում, որպէս գի ձեր ընթերցողներն ևս մեր լուսաւորութեան նախարարի, այսինքն Վ.Ե.Մ.—ի տրամաբանութեան վրա զարմանան։ Յօդուածի բուն նպատակը եղել է այն, որ մեր ուսուցիչներին կրօնական և եպիսկոպոսավայել հայհոյանքներ տալով, ցոյց տայ որ եթէ մենք այժմ բարեկարգ դպրոցներ չունենք, եթէ մեր գիւղերը զուրկ են դպրոցներից, եթէ մեր եկեղեցական գործերը տակն ու վրա են եղած ամեն ուրեք, եթէ մեր հոգևորականները գործ չեն չինում, եթէ վեհափառի կոնդակներն ու հրամանները չեն գործադրվում և այլն և այլն, այդ ամենի պատճառը գտնվում է մի միայն մեր ուսուցիչների մէջ և մանաւանդ՝ ուսուցիչ—վարժապետների(?) մէջ։ Վ. Ե. Մ. հարցնում է «դպրոցաց յետադիմութեան և ապարդիւնաւորութեան, իսկ ի բաղում տեղիս մեր եղբարց չատ անգամ վայրաբար յուզմանց և գժտութեանց պատճառները և թելադիրները ծյք ենւ» Նա փոքր ինչ ներքեւում պատասխանում է ինքն իրան. «ծյք կրնան լինել եթէ ոչ նրանք, որոնք միշտ և աւելի մօտիկ յարաբերութիւն ունին դպրոցաց հետ, դըպրոցաց մէջ պաշտօն կը վարեն, աւելի կամ նուազ ուսումն ունին և հասկացող կը ձևանան, ուստի և ըստ կարծեաց իւրեանց, ամեն գործի պէտք է միջամտին և այս դերասանքը ուսուցիչ—վարժապետներն ենւ» Դարձեալ փոքր ինչ ներքեւումն ասում է.—«Թեթև բացառութիւնը չը մոռանալով (անշուշտ իր սիրելի ճեպիճեանին է ակնարկում), ընդհանրապէս ուսուցիչք հակառակ արդեամբ կը հռչակվին և առհասարակ զգուանք և ատելութիւն կը վաստակին. մանաւանդ որ ոմանք անկարող (զարմանալի դարձուած) լինելով, այլք անբարոյական, ոմանք յանչափս չահամոլ, այլք օտարագործիք, և այլն, և այլն, ինքնին ուրիշ բանի չեն հետեւր, եթէ ոչ միշտ ջուրը պղտորելոյ և պղտոր ջրոյ մէջ ձուկ որսալու համար անզուսպ կրից և անյագ մոլութեան։» Յակին էլ ծանօթութիւն է դնում Վ. Ե. Մ. ուսուցչաց ուճկաց անիրաւ և չափազանց բազմապատկութեան, ոմանց ևս չուտ չուտ տեղափոխվելոյ համար, նաև առանց փոխարինութեան մի տոնփոխութիւն անգամ անել չը զիջանելոյ համար խաղացած դերը և վատութիւնքը առ այժմ լըռութեան թող տրուին...» «Աւելցուր սրա վրա և զայն, որ օտար և անհարազատ ուսումը, և դաստիարակութիւնը ևս առհասարակ կը պախարակեմք և զզուչութեան կը հրաւիրեմք, այնպէս որ մեր եղբարք և աւելի գիւղացիք կը տատամսին և չուարած կը մնան թէ ինչ պէտք է անեն և ում հետեւին։» Վ. Ե. Մ. այս հրաշալի հայհոյաբանութիւնից յետոյ, որը նրա հասկացողութեամբ համարվում է կրօնական, որովհետև կրօնական մասի մէջն է զետեղել և վերնագիրն էլ կրօնական է կոչել, անցնում է ուրիշ և աւելի զարմանալի ենթադրութիւններին։

Նա ասում է. «Եթէ իւրաքանչիւր վիճակում (խօսքը Ռուսաստանի հայոց վրա է), գոնէ տասնական հոգի հասկացող, բարեկիրթ, խոհեմ, զգոյշ, գործունեայ, բարեպաշտ, ժողովրդասէր և այլն անձինք գտնել կարելի լինի, խիստ քիչ գիւղեր բացառութիւն կրնան կազմել, յորս դըպրոցներ հիմնելը տակաւին չատ դժուար լինի թէ դրամական միջոցաց և թէ ուսուցչաց անգոյ կամ դժուարագիւտ լինելովը։»

Վ. Ե. Մ.—ի այս տրամաբանութենից հետեւում է որ Ռուսաստանի հայոց վիճակներից ամեն մէկի մէջ տասը հոգի էլ չէ կարելի գըտնել, որ վերոյիշեալ յատկութիւններն ունենան. ուրեմն ամենքս էլ անհասկացող, անբարեկիրթ անխոհեմ, անզգոյշ, ծոյլ, անբարեպաշտ, ժողովրդատեաց և այլն անձինք ենք, ապա թէ ոչ ուսուցչաց անգոյ լինելը և դրամական միջոցաց դժուարագիւտ լինելը չէր կարող արգելք լինել դպրոցներ հիմնելու գործին։—Նա ասում է չատ սակաւ տեղերում դպրոցներ կան, իսկ գտնվածներն էլ բարձի թողի եղած են, կամ ապարդիւն մնացած և կամ իսկական նպատակին չեն ծառայած։»

Այս պաշտօնական ազդարարութենից յետոյ նա մխիթարում է մեր սիրտը մի չափազանց ծիծաղալի ծանօթութիւնով. նա ասում է. «Ձեմք կարող ուրանալ որ օտար դպրոցք, թէև աւելի յաջող և զօրաւոր միջոցներ ունեն, բայց ըստ բարոյականին և ըստ կրթականին աւելի խաբուսիկ... դրութեան մէջ կը նկատվին և համեմատաբար մեր դպրոցները նախանձելի վիճակ ունեն...» ինչ ասեմ հիմի. ասենք օգոստոս ամսին էք գրել ձեր յօդուածը, բայց Վաղարշապատի ուղիղ ցնդացնող ջերմութեան մէջ խօ չէք գրել, այլ Բիւրականի զովացուցիչ ամարանոցումն էք գրել. ուրեմն ուստի են այդքան հակասութիւնները ներս պրծել։ Գիտեմ Վ. Ե. Մ. պիտի կրկնէ իր յօդուածի այդ պարբերութիւն.—«կշռելով մեր վիճակը և դրութիւնը, եղած ջանքերը (աչք չառնի) և ծախսերը կը փափագիմք ըստ այնմ աւելի արդիւնք տեսնել և զարգանալ... նաև ոչ միայն արժանաւոր հայագէտներ և կրօնագէտներ ունենալ, այլ և ընդ նմին հմուտ արհեստաւորներ, վաճառականներ և այլն։ Հայութեան և մարդկութեան արդիւնաւոր անդամներ։» Ցաւայ եմ աչքդ. Էջմիածինը տարեկան 150 հազար րուբլ եկամուտ ունի. 12 տարի է որ ազգային լուսաւորութիւնը ձեր ձեռքումն է. ինչ կը լինէր որ ձեր փափագին համաձայն՝ հմուտ արհեստաւորներ, վաճառականներ, միանգամայն հայութեան և մարդկութեան արդիւնաւոր անդամներ պատրաստէինք գոնէ ձեր աչքի տակը գտնված վանական դպրոցի մէջ, որ նահանգական դպրոցների վարչութիւններն ու վարժապետներն էլ ձեզանից օրինակ առնէին։ Դուք գուցէ ճեպեճեանի չնորհիւ պատրաստված հըմուտ արհեստաւորներ էք համարում հայութեան և մարդկութեան արդիւնաւոր անդամներ, բայց ներեցէք մենք այդտեսակ հմուտ արհեստաւորների կարօտութիւն չունեմք. ուստի մի կարծէք որ եթէ մեր ազգային դպրոցները Մալխասեաններ, ճեպիճեաններ և այլներ չեն դուրս բերում, դա մի տարաբաղդութիւն է ազգի համար։

Դուք հարցնում էք. «Ի՞նչ է պատճառը որ ժողովուրդը ըստ բաւականին պատրաստված է, դպրոցները հիմնելու և կառավարելու համար ևս նիւթական միջոցներ կան, իսկ տակաւին համեմատաբար խիստ քիչ գիւղերում դպրոցներ հաստատված են և մեծ մասը ևս ապարդիւն դրութեան մէջ կը խարխափի։—Պատասխան. միթէ չը գիտէք որ ձուկը գլխից կը հոտի։ Միթէ չը գիտէք որ լուսաւորութիւնը ձեր ձեռքին լինելով, անշուշտ մեր դպրոցների վիճակն էլ այդպէս կը լինի. ինչու էք ի զուր տեղը կարծում որ բոլոր ուսուցիչներն են այդ հանգամանքում մեղաւորը։ Ես ձեզ մի ժամանակից առակ կը պատմեմ. բայց կը խնդրեմ որ լաւ հասկանաք միտքը։—Պատմում են որ Յովհաննէս վարդապետ փեշտմալճեանը, որն այժմ ձեր հիւրընկալն է, լսելով Երեւանի առաջնորդ Ստեփան եպիսկոպոսի մահը, դիմում է նոյն ժամանակի կաթողիկոսական—Տեղակալին և խնդրում որ իրան ևս թոյլ տայ Երեան գալու, եպիսկոպոսի թաղմանը ներկայ լինելու։ Թոյլտըւութիւն չէ լինում իրան. նա կրկին անգամ, երրորդ և չորրորդ անգամ է խնդրում։ Վերջապէս տեղակալը հարցնում է նրան թէ ինչ մեծ և անհրաժեշտ գործ ունի որ այդքան թախանձանօք խնդրում է։

Փեշտմալճեանը պատասխանում է. «Ես գիտեմ, ասում է նա, որ այն աշխարհումը, Ստեփաննոս Եպիսկոպոսը Ներսէս Ե. Կաթողիկոսին այցելութիւն կերթայ։ Ներսէս անշուշտ կը հարցնէ թէ. Էջմիածինը ինչ դրութեան մէջ է գտնվում. Ես ուզում եմ Ստեփաննոս Եպիսկոպոսին խնդրել որ նա այնտեղ Ներսէսին պատասխանէ այսպէս. «Յովհաննէս եպիսկոպոսը տեղակալ է, իսկ փեշտըմալճեանն էլ վանքի դպրոցին տեսուչ. այն ժամանակ Ներսէսը լաւ կը հասկանայ թէ Էջմիածինն ինչ դրութեան մէջ է»

Վերջապէս, եթէ հաւատանք ձեր ասածներին թէ նախ մեր ժողովուրդը ամենայն տեղ պատրաստ է նիւթապէս ապահովել դպրոցների վիճակը. երկրորդ թէ եղած դպրոցների թիւը խիստ քիչ է և երրորդ թէ. եղածների մէջ էլ կարգ ու յառաջադիմութիւն չը կայ, այն ժամանակ պէտք է ցաւել որ մեր եկեղեցական դպրոցների բարձրագոյն վերահսկողութիւնը մի աւելի ընդունակ և բանիմաց անձի չէ յանձնված, այլ ձեզ, որ բացի հայհոյելուց և միամիտների աչքին թոզ փչելուց ու զանազան երկպառակութեանց պատճառ լինելուց, ուրիշ լաւ բան չէք կարող անել որ լինի համապատասխան ձեր բարձր կոչմանը և օգտաւէտ ազգին։ Իմ ասածներին կարող եմ վկայ բերել այն, որ հէնց ձեզ մօտիկ գիւղերն ու քաղաքներն են ուսումնարանների կողմից աւելի զուրկն, ու յետամնացածները։ Մնացածը մի ուրիշ անգամ։

—

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Նոյեմբերի 29-ին, ժամը 2½ գիշերվայ կայացաւ ԹԻՖԼԻՍԻ դատաստանական պալատում Նինա Անդրիեվսկու սպանման գործի մասին հետեւեալ վճիռը՝ նահանգական դատարանի վճիռը իր զօրութեան մէջ պահպանել, պրօկուրօրի բողոքը առանց հետեւանքի թողնել։ Նիկոլայ Զխոտուա արդարացրած է.

—

Խնդրում ենք այն անձանց, որոնք ունեն թատրօնական ինքնուրոյն կամ թարգմանած պիեսներ ուղարկել նրանցից մի մի օրինակ խմբագրութեանը, լինեն այդ պիեսաները ներկայացրած թէ ոչ, այդ մի և նոյն է։ «Մշակի» խմբագրատանը կազմվում է մի թատրօնական գրադարան։ Եթէ պիեսաները ներկայացնվելու լինեն հեղինակների կամ թարգմանողների հետ առանձին նամակագրութիւն կը սկսվի պայմանների մասին։

—

«Մշակի» № 203 մի քանի բաժանորդներին սխալմամբ երկու անգամ ուղարկված է, իսկ խմբագրատանը գրեթէ ոչ մի օրինակ չէ մնացել։ Խնդրում ենք այդ բաժանորդներին վերադարձնել յիշեալ օրինակներից մինը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Երէկ առաւօտեան պ. Գամբէտտայի և պ. Ֆուրտուի միմեանց հետ պատահելը, բնականաբար, ամենքի խօսակցութեան նիւթ է դարձել։ Ժողովրդական կարծիքը առաւել յուզւած էր այդ [illegible]։ Եւ երէկ երեկոյեանից սկսած, ձախակողմեանների ամենապատիւ պարագլուխը հազարաւոր շնորհաւորութեան հեռագիրներ, յայտարարութիւններ և հնազանդութիւններ է ստանում ոչ միայն Ֆրանսիայից, այլ և բոլոր Եւրոպայից։ Այս [illegible] օտար պետութիւնների մի քանի նշանաւոր անձինք նրան ներկայացրին իրանց համակրութեան ջերմ արտայայտութիւնը։

Մենք հարկաւորութիւն չունենք կրկնել այն դէպքերը, որոնք յառաջացրին այս կռիւը, բայց կարեւոր է ի միտ ունել, որ շատ բանից եւ յետոյ պ. Գամբէտտան այն հրապարակ ձգած խօսքերը, որ նա ասաց Էքսում (Aix) յարգելի անձանց ամենքի առաջ մայիսի 16-ի նախկին [illegible] իր ընդունած [illegible]։ Ահաւասիկ նրա խօսքերը

«Ոչ, մեր հանրապետութեան մէջ խորութիւն չը կայ, ամենքը կարող են մտնել նրա ծոցը, մեր թշնամիները ամենքի համար էլ բաց են։ Հեռու մնալով արտաքսել որ և է Ֆրանսիացու հայրենիքի արժանաւորութիւնը բարձրացնելու աշխատանքից, մենք ընդ հակառակը մեր բոլոր ձիգը թափել ենք փոխարինելու Ֆրանսիայի կորուստը։»

Ասելուն ինչ անուն պէտք է տալ նրան, որ [illegible] հակառակորդների պաշտօնէից, նրա այս խօսքի համար, պատերազմում հրապարակել բոլոր նրանց որոնք չեն ողորմել հանրապետութեան գերեզման օրինակով։ Պ. Գամբէտտան արդարադատութեամբ փափկեցաւ այս խօսքերի հետ և նա իրաւունք ունէր։ Բայց, անկասկած, նա կը համաձայնի [illegible] որ պատմական երէկ առաւօտեայ մենամարտութիւնը, որ նա պէտք է արհամարհէր մի որ և է նախատինք կամ անպատասխանութիւն, և չը պէտք է ենթարկէր իր հակառակորդների կարծիքի մի կետի, որ պատկանում է Ֆրանսիային։

Ընտրութիւնը ձգձգման որ արդար չէ, և ցաւալի է տեսնել վասնզի ենթարկուած մի մեծ քաղաքացու անձնաւորութիւնը, որի գոյութիւնը մեծ օգուտ ունի հայրենիքի համար, և այդ մի այնպիսի մարդու հետ, որ [illegible] է հայրենիքին։

Հետաքրքիր է լսել յետադիմական լրագիրների, որոնք բողոքում են հանրապետական լրագիրների անբարոյականութեան դէմ, որոնք (ասում են նոքա) համաձայնում են յարձակվել մի [illegible] վրա։

Երեկ [illegible] պաշտօններ գրաւելը, օրէնքների [illegible] և պետական կարգադրութեան տալու աշխատանքը [illegible] մնում են դրանց համար։

Եթէ այդպէս է ուրեմն և բոլոր այն միջոցառութիւնները, որոնք նստած են խառն (correctionnel) պոլիցիայի նստարանների վրա, նրանք էլ ուրեմն իրաւունք ունեն պահանջել որ դատաւորները դրանց հետ [illegible] վարվին։ Նրանք էլ նոյնպէս յաջողվածներ են, որովհետև նրանց [illegible] չը կարողացան յաջողեցնել և բռնվեցան [illegible] Մայիսի 16-ի մարդը յաղթանակից զրկվածները։ Մեղաւորները, աւելի ուղիղ [illegible]։

Ու ժողովրդական կարծիքը բաւական երկար ժամանակ ի վեր [illegible] նրան հաղթում է թէ ինչպէս ուրեմն եթէ [illegible] բոլորը, գործ նրանց միջից մի քանիսը [illegible] կամ պատգամաւորների ժողովի նստարաններից, որ

Նրանք դեռ նստած են չանցան մեղապարտների սեղանի վրա։ Մենք չենք կամենում քաղաքական հալածմունք. մենք այդ սովոր ենք, և մենք բոլորովին այդ կարծիքի ենք։ Բայց այստեղ խօսքը սովորական յանցանքի, Թագցրաց մուրհակների և օրէնքի բռնաբարելու վրա է։

Սպասենք անցկացնել այս բոլորի վրայով, քաղաքական ներողամտութեան պատճառով, այդ կը նշանակէ բացարձակ ազատութիւն քարոզել պետական հարուածների։

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը նորերումս մի հրովարտակ ստորագրել տուեց հանրապետութեան նախագահին, որով թոյլ է տրվում մի իրաւաբանական համալսարան բանալ Մօնպելիէում։

Մի պահպանողական լրագիր կարծում է թէ պ. Գրեւը կամենում է հրաժարվել Փարիզի արքեպիսկոպոսութենից և քաշվել Հըռոմ։ Հարկ չէ աւելացնել, որ այս լուրը հաստատ հիմք չունէ։

Ռօզ-սիւր-Ռօնի քաղաքային խորհրդարանը իր վերջին նստում քուէարկեց 100 Ֆրանկի մի գումար յօգուտ այն ստորագրութեան, որով կամենում են Սէն-Ժէրմէն-ան-Լէ յում Թիէրի յիշատակին մի արձան կանգնեցնել։

«Progres de Lyon» լրագիրը ասում է որ Լիօնից գործաւորների մի պատգամաւորութիւն ուղարկվեցաւ պ. Գամբէտտային, որ նրան տեղեկութիւններ հաղորդէ այս քաղաքի արուեստագիտութեան ներկայ ճգնաժամի մասին։

Փարիզի գեղարուեստից ճեմարանի անդամ հանգուցեալ Բաշէնի փոխանակ հեռեւեալ վեց կանդիդատներն են ներկայացել. պ. պ. Մասսանէյ, Մամբրէ, Էրնեստ Բուլանժէ, Ադոլֆ Բլան, Կամիլ Սէն-Սաէն և Լալօ։

ԱՒՍՏՐԻԱ

—

Աւստրիական լրագիրները այս առաւօտ հրատարակեցին այն յայտարարութեան (adresse) ծրագրի բովանդակութիւնը, որ տրվեցաւ ունգարական պատգամաւորների ժողովին, նոյն իսկ այս ժողովի մեծամասնութենից։

Այս սաստիկ երկար յայտարարութեան մէջ ասված է որ մեծամասնութիւնը պատրաստ է երկարացնել Սլավօնիայի և Կրօատիայի հետ եղած դրամական դաշնակցութիւնը, մինչև այն օրը երբ կարելի կը լինի երկու կողմերի էլ հաւանութեամբ մի նոր դաշնագրութիւն կապել։

Նա յօժար է նոյնպէս, որ զօրքը մնայ նոյն դրութեան մէջ, ինչ դրութեան մէջ, որ նա այժմ գտնվում է։

Ցետոյ յայտարարութիւնը ակնարկում է այն յանձնարարութեան մասին որ կայսրը արել է Բօսնիան գրաւելու մասին. դրանից յետոյ նա աւելացնում է, որ մեծ հաճութեամբ են լսել, որ արտաքին գործերի մինիստրը դիտաւորութիւն ունի շատ շուտով մանրամասն բացատրութիւն տալ այդ մասին։ «Մենք չենք կասկածում ասված է յայտարարութեան մէջ, որ ունգարական կառավարութիւնը, այս անգամ էլ կը պատասխանէ նորին մեծութեան սպասելով.

«Մենք մեզ քաջալերված ենք զգում, համարելով որ ունգարական վարչութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած է համարում նրանով, որ նա Բերլինի դաշնագիրը Բալխաբատի գրասեղանի վրա դրեց»

«Այս էր մեր սահմանադրութեան պահանջը։ Յայտարարութեան հեղինակները հէնց այժմից և եթ պարտաւորութիւն են համարում նորին մեծութեան ուշադրութիւնը դարձնել այն մեծ անհանգստութեան վրա, որը պատճառել է Բօսնիայի և Հերցեգովինայի պատպամաւորութիւնը։

«Մենք ոչ դիտաւորութիւն և ոչ էլ իրաւունք ունենք կասկածելու Բօսնիայի և Հերցեգովինայի գրաւելու ժամանակաւորապէս լինելու վրա։ Մենք տեսնում ենք նորին մեծութեան յայտարարութենից, որ երկիրը ուրիշ ջանք չէ արել, բայց եթէ գրաւել և կարգը վերահաստատել բոլոր այն սահմանագլուխ երկիրներում, որոնք վիճաբանութեան առարկայ են եղել։»

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Բերլին 29 նոյեմբ. 1878

Հոկտեմբերի 21-ին հրատարակված օրէնքը սոցիալիստների դէմ շարունակում է զբաղեցնել թէ հասարակութիւնը, թէ մամուլը։ Ամեն օր լրագիրների մէջ տպվում են ցուցակներ այն ընկերութիւնների և տպագրական նիւթերի, որոնք արգելվեցան այս կամ այն տէրութենից, Գերմանիայի այս կամ այն մասում։ Այժմ այդ ցուցակները սաստիկ մեծ են և գրքերի մէջ գտնվում են ոչ միայն Գերմանիայում և գերմաներէն տպագրվածներ, այլ և օտար լեզուներով և արտասահմանեան տպագրութիւններ։ Այսպէս այսօրվայ լրագիրները բերում են ցուցակների մէջ նաև ռուսերէն մի քանի տպագրութիւններ, որոնք տպված են Ժընէվի մէջ։ Արգելված առարկաների թւում կան նաև պատկերներ այս կամ այն սօցիալիստի, մանաւանդ եթէ պատկերի վրա նշանակված է խօսքերով (տպած) որ և է համակրական վերաբերութիւն դէպի այդ անձը։

Օրէնքը որովհետև կարճ ժամանակով է ընդունված և մինչև այժմ ոչ մի կողմից ընդդիմադրութեան չեն յանդիպել պետական աստիճանաւորները, որոնց յանձնված էր իրագործել օրէնքը, ամեն կողմից կարծում էին որ օրէնքը իր նպատակին կը հասնի առանց որ հարկաւոր լինէր որ և է աւելուած կամ փոփոխութիւն նրա մէջ։

Եւ ճշմարիտ պետական օրգաններն էլ որքան կարելի է ազատօրէն վարվում էին դէպի դատապարտվածները, նրանց իրաւունք տալով բողոքել դատապարտութեան դէմ առանձնապէս դրա համար նշանակված վերաքննող յանձնաժողովին։ Այս յանձնաժողովը, ինչպէս ամենքի կարծիքն է, կազմված է բոլորովին անկողմնապահ անձերից և արդէն առիթ է ունեցել շատ բողոքներ ընդունել դատապարտվածների կողմից։ Այսպէս նորերումս բայխստագի երկու սօցիալիստ պատգամաւորներ՝ Հասսելման և Ֆրիցշէ, որոնք մի և նոյն ժամանակ տպագրական հրատարակութիւններով են զբաղվում, զրկվեցան հրատարակելու իրաւունքից, որովհետև նըրանց տպարանից լոյս տեսան գրվածներ, որոնք ընդդէմ էին հոկտ. 21-ի օրէնքին։ Նրանք բողոքեցին վերաքննող յանձնաժողովին և այնտեղ պատասխան ստացան, որ նրանց գործը ամենայն անկողմնապահութեամբ կը քննվի։

Այստեղ ամենքը հաւատացած էին որ բարձրական օրէնքը բաւականացուցիչ կը լինի. բայց անհամ յանկարծ երէկ (28-ին) «Պետական Տեղեկացոյց» (Staats-Anzeiger) տպում է մի նոր հրաման պրուսական մինիստրութենից ստորագրված, որ մի տարվայ համար հրատարակում է այսպէս անուանած «փոքր պաշարման դրութիւնը» (Kleiner Belagerungs-Zustand) Բերլին քաղաքի և նրա շրջակայքի համար։

Այս հրամանը պարունակում է իր մէջ երկու յօդուածներ, որոնցից առաջինը ոստիկանութեան միջոցով իրաւունք է տալիս տէրութեան հեռացնել Բերլին քաղաքից և նրա շրջակայքից ամեն մի անձն, որին նա վնասակար և վտանգաւոր կը համարի. իսկ երկրորդ յօդուածը արգելում է զէնք կրել և ջնջում է բացառութիւններ, երբ այդ արգելքը զօրութիւն չունի։

Ի հարկէ այդ նոր հրամանի պատճառով ոչ Բերլին, ոչ էլ նրա շրջակայքը որ և իցէ արտաքին փոփոխութիւն նշմարելի են անում, բայց ինչ և իցէ զարմանալի մի զգացմունք է բնակվել մի քաղաքի մէջ, որ պաշարման դրութեան մէջ է գտնվում։ Տէրութեան կողմից դեռ ևս յայտնած չէ, թէ ինչ է եղել այս հրամանի հրատարակութեան շարժառիթը, բայց անկասկած ամբողջ Եւրոպայում յայտնվող շարժումն սօցիալ կուսակցութիւնների, Իտալիայի մէջ պատահած եղեռնական փորձերը Հումբէրտ թագաւորի վրա, Օրսինի-ռումբերի արձակելը Ֆլօրէնցիայի և Պիզայի մէջ, ինտէրնացիօնալիստների շարժումը Իտալիայի և Սպանիայի մէջ—այդ բոլորը այնպէս ազդեց և Պրուսիայի մինիստրութեան վրա, որ, աչքի առաջ ունելով կայսր Վիլհէլմի վերադառնալը դէպի Բերլին, որ պիտի կատարվի եկող շաբաթը, նա ուզեցաւ հոգալ որ քաղաքիս բնակիչները բոլորովին վստահ լինեն ոստիկանութեան հսկողութեան վրա։

Կայսր Վիլհէլմ դեկտեմբերի 5-ին այստեղ պիտի հասնի և նրա ընդունելութեան համար ահագին պատրաստութիւններ են տեսնում։ Ամբողջ քաղաքը լուսաւորված կը լինի և այդ նըպատակով գլխաւոր փողոցների վրա, մանաւանդ այնտեղ ուր կայսրի կառքը պիտի անցնի զանազան նոր, ժամանակաւոր շինութիւններ են կառուցանում, որոնք զարդարված և լուսաւորված կը լինեն։

Մի նոր դժբաղդութիւն Ֆօլկստօնի մօտ, Անգլիայի եզերքի վրա, պատահեց դարձեալ մի գերմանական նաւի հետ, որ պատկանում էր Համբուրգի նաւերի յայտնի ընկերութեանը։ «Պօմմէրանիա» նաւը վերադառնում էր Նիւ-իօրկից և նրա կապիտանը 126-դ անգամ անցնում էր ովկիանոսը, երբ մառախուղի պատճառով Ֆօլկստօնի մօտ մի այլ (անգլիական) նաւ, նրան չը տեսնելով, «Պօմմէրանիային» այնքան սաստիկ զարկ տվեց որ նա 20 րօպէի միջոցում խորասուզվեցաւ։ Նաւի վրա կային 111 ծառայողներ և 109 ճանապարհորդ և, որքան մինչև այժմ յայտնի է, կարողացան ազատել առաջիններից 94 և վերջիններից 72, իսկ մնացած 54 անձն դեռ ևս մասամբ միայն իբրև դիակներ կարողացան գտնել ափերի մօտ, ուր նրանք ծովի ալիքներով բերվեցան։ Կապիտանը մինչև վերջին րօպէն նաւի վրա էր և հրամաններ էր տալիս ինչպէս ազատել ճանապարհորդներին, ոչինչ խընդիրքներին ականջ չը դնելով որ ինքն էլ աշխատի ազատվել։ Երբ վերջին նաւակը հեռանում էր ընկղմվող նաւից կապիտանը դեռ կամուրջից գոչեց՝ «ցանկանում եմ աջողութիւն» Ամենքը կարծում էին, որ նա ջրի մէջ խեղդվածների թւումն է, բայց հօլլանդական մի նաւ, «Ամստերդամ», անցնելով նկարագրած անցքից մի քանի ժամանակից յետոյ կարողացաւ ազատել կապիտան Շվէնզէնին (այսպէս է «Պօմմէրանիայի» կապիտանի անունը) որ մի կտոր փայտ պինդ բռնած, այս կողմ և այն կողմ էր ձգվում ալիքներից։ Մանաւանդ Համբուրգի մէջ սուգը անսահման է. բայց և ամբողջ Գերմանիայում այդ լուրը չափազանց մեծ տպաւորութիւն գործեց Դա երկրորդ գերմանական նաւ է այս տարի որ նոյն տեղ, նոյն դժբաղդ վիճակի է ենթարկվում։ Առաջինն էր «Grosser Kurfürst» զինուորական նաւը, որ նմանապէս չփվեցաւ մի այլ նաւի հետ և խորասուզվեցաւ անցեալ յուլիս ամսին։

Այլ նորութիւններ չունենալով ձեզ հաղորդելու այս անգամ վերջացնում եմ նամակս, յոյս ունենալով որ շուտով կրկին առիթ կունենամ գրելու։

Ա. Արծրունի

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՕՆԴՕՆ, 28 նոյեմբերի (10 դեկտեմբերի)։ Լօրդերի պալատում Կրէյբրուրգը յայտնեց թէ Հնդկաստանի եկամուտների ծախսերը հանած աւելորդը 2,136,000 ֆունտ ստերլինգ է, իսկ պատերազմական ծախսը $1^1/_4$ միլիօն է հաշւում, ուրեմն Հնդկաստանը կարող է տանել իրան վրա ընկած ծանրութիւնը։ Հարցի քաղաքական յարաբերութեամբ, նա ասաց. Ռուսաստանի համար միջին Ասիայում բաւական տեղ կայ, իսկ Ռուսաստանի և Անգլիայի համար տեղ չը կայ Աֆղանիստանում։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 նոյեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 87 կ., երկրորդ 95 ր. 25 կ., երրորդ 95 ր. 12 կ., չորրորդ 95 ր. 5 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 236 ր. 25 կ., երկրորդ 230 ր. 50 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 92 ր. 12 կ., երկրորդ 91 ր. 25 կ.։ ոսկի 8 ր. 46 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա 23,37 պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա 199,50 մարկ, Փարիզի վրա 245 ֆրանկ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՔԱՐԱԾՈՒԽ „ԹՈՒԽՍԱՍՏԱՆ" ՃԷԽՏԻ

(ՀԱՆՔԻՑ), ՈՐ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ՋԷԼՕԲԱՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻ ԿՈ ՍԷԲԱ ԳԻՒՂՈՒՄ

ԸՆԿ. ՆԻՉՄԱՆ–ՇԷՆԻՆԳ

Ծախվում է ՇԷՆԻՆԳԻ ՊԱՎԻԼԻՕՆՈՒՄ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻԱՍԻՆ ԱՄՈՂՋ ՎԱԳՕՆՆԵՐՈՎ, ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԿԱՅԱՐԱՆԻՑ ՊՈՒԴԸ 25 ԿՕՊ., ԻՍԿ ՓՈՔՐ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՆԵԼ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ ԳՏՆՎՈՂ ՊԱՀԵՍՏԻՑ ՊՈՒԴԸ 28 ԿՕՊԷԿՈՎ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ *յայտնում է ի գիտութիւն ամենքի Թիֆլիսի քաղաքային Դումայի* 1879-1882 *թիւը ձայնաւորներ ընտրելու համար կանոններ, որ հաստատված են Դումայից* 1872 *թւի հոկտեմբերի* 16-*ին*

§ 1. *Ընտրութիւնների ժամանակամիջոցից մէկ շաբաթ առաջ իւրաքանչիւր կարգի ընտրողներին առանձնապէս իմաց են տրվում ընտրութիւնների տեղը, օրը և թիւը յայտարարութիւնների միջոցով, որոնք կը տպվեն բոլոր տեղական լրագիրներում, և նոյնպէս քաղաքի զանազան մասերում ռուսաց հայոց և վրաց լեզուներով յայտարարութիւններ կպցնելով և ուղարկելով այդ յայտարարութիւնները Սօսլօվնի վարչութիւնները։*

§ 2. *Նախին եկող ընտրողները ժողովի դահլիճի մուտքի առաջ նշանակվում են ցուցակի մէջ գալու կարգով իւրաքանչիւրի ազգանունի առաջ նշանակելով ձայների թիւը և յետոյ ստանում են թէ դահլիճի մուտքի տոմսակը և թէ մէկ տպագրված բլանկ կանդիդատներ նշանակելու համար, եթէ նրանք կանխաւ պատրաստած չունեն կանդիդատների ցուցակը։ Իւրաքանչիւր մուտքի տոմսակի վրա նշանակվում են ներկայացնողի ձայների թիւը։*

§ 3. *Ընտրողները մտնելով նիստի դահլիճը ժողովի նախախահին ներկայացնում են ձայնաւորներ առաջարկված կանդիդատների ցուցակը, որը նախագահը գցում է ներկայ եղող ընտրողների ներկայութեամբ ուրնայի մէջ. և ապա նախագահի ժողովը բացելուց կէս ժամ յետոյ, սկսվում է ցուցակների որոշումը և ընդհանուր կանդիդատական ցուցակ կազմելը։ Ուրնայի մէջ ձգած ցուցակների որոշելը սկսելուց յետոյ, նոր ցուցակներ չեն ընդունվում։*

§ 4. *Ձայնաւորներ առաջարկված անձինք, որոնք չեն նշանակված ընտրողական ցուցակների մէջ հանվում են կանդիդատների թւից։*

§ 5. *Ժողովի դահլիճում բացի իւրաքանչիւր կարգին պատկանող ընտրողներից և մամուլի ներկայացուցիչներից, ոչ ոք չէ թոյլատրվում, բայց հասարակութիւնը կարող է թոյլ տրված լինել ընտրողներից առանձին, եթէ որ դահլիճի բովանդակութիւնը կը թոյլ տայ։*

§ 6. *Քուէարկութեան համար քուէները բաժանվում են ձայների թւով ժողովի նախագահից և Ընտրողական ժողովի լիազօր անձերից։*

§ 7. *Ընտրողները հրաւիրվում են քուէարկութեան համար գալու կարգով. Այն ընտրողները որոնք գալիս են քուէարկութիւնը սկսելուց յետոյ նոյնպէս մասնակցում են ընտրութիւնների մէջ։ Այն ընտրողը որը քուէարկվում է ձայնաւոր ընտրվելու համար, իրաւունք չունի քուէ ձգել իր քուէարկվող արկղի մէջ։*

§ 8. *Քուէարկութիւնը վերջանալուց յետոյ սկսվում են ձայներ հաշվելը, նրանից յետոյ ընտրողները իրաւունք չունեն մասնակցել քուէարկութեանը։*

§ 9. *Իւրաքանչիւր արկղի մէջ գտնված քուէների հաշիւը վերջացնելուց յետոյ, ընտրողական թերթի վրա նշանակվում են իւրաքանչիւր կանդիդատի ազգանունի հանդէպ ընտրող և չընտրող քուէների վերջին թիւը։ Արկղի քուէների հաշիւը վերջացնելուց յետոյ թերթ ընկարդացվում է ընտրողական ժողովին և ստորագրում են նախագահը և ներկայ եղող ընտրողները։*

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ և ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ *փնտռում է դասերի համար կամ վարձով բնակարան և ուտելիք։ Հարցնել կլասիկական Գիմնազիայի գործավարին։*

1—5

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՍԻՐԵԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԻ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՎՐԱ

ստացվել են մեծ քանակութեամբ ՖՐԱԿԻ ԵՒ ՏՐԻԿՕԻ ՍԻՒՐՏԻԿՆԵՐԻ ՇՈՐԵՐ, *որսորդական* ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺՕԿԵՏՆԵՐ, *ձմեռային* ՊԱԼՏՕՆԵՐ *և* ՎԱՐՏԻԿՆԵՐ, *երեխայոց հագուստներ,* ՎԵՐԱՐԿՈՒ—ԽԱԼԱՏՆԵՐ *զարդերով, նոյնպէս ընդունվում են* ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ *զինուորական և քաղաքական հագուստների համար։ Յոյս ունեմ, որ ինչպէս պատուիրողները նոյնպէս է գնողները* ԲԱՒԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՆ։

11—75

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ *հարկաւոր է մէկ* ԼՐԱԳԻՐ ՏԱՐԱԾՈՂ։ *Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ* ԱՄԵՆ ՕՐ *առաւօտեան ժամի 10-ից մինչև 2 ժամը կէսօրից յետոյ։*

ВЪ РЕДАКЦИИ «МШАКЪ» НУЖЕНЪ РАЗНОЩИКЪ.

ДѢВИЦА ищетъ мѣсто КОМПАНІОНКИ или ГУВЕРНАНТКИ. Адресъ: Старокатолическая улица, домъ Чиковани № 10

ՄԷԿ ՕՐԻՈՐԴ *ցանկանում է ընկերակցուհու կամ* ՏՆԱՅԻՆ ՎԱՐԺՈՒՀՈՒ *պաշտօն ունենալ։ Հասցէն, Ստարօկատօլիչեսկայա փողոց, տուն Չիկօվանի,* № 10

ՕՐԱՑՈՅՑ

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻ 1879 *թ. համար* ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ *կարելի է գնել Արսէն Մելիք-Քէշմիրեանցից։*

2—3

ԳԷՈՐԳ ԵՐԱՎԱՆՏԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

որ գտնվում էր Գօլօվինսկի փողոցի վրա Սարաջօվի տանը, այժմ գտնվում է նոյն ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՓՈՂՈՑԻ ՎՐԱ, ՇԻՕԵՎԻ ՏԱՆԸ, *գերմանական կլուբի և Վեստլէի լուսանկարչատան մօտ մի և նոյն սանդուղքով։ Այցելուների համար* ԲԱՑ Է ԱՄԵՆ ՕՐ *առաւօտեան 9 ժամից մինչև երեկոյեան 5 ժամը։ Հաւաքածուին* ՆՈՐ ԲԱՆԵՐ ԵՆ ԱՒԵԼԱՑՐԱԾ։

11—25

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

НА ИМѢЮЩІЙ ВЫЙТИ ВЪ ДЕКАБРѢ НЫНѢШНЯГО ГОДА

РУССКІЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ АЛЬМАНАХЪ

„КОМЕТА"

Содержаніе Альманаха будетъ слѣдующее: Отдѣлъ 1. *Общія календарныя свѣдѣнія.* (Святцы; перечень русскихъ святыхъ и мѣстночтимыхъ угодниковъ; митрополиты и патріархи русскіе; желѣзные дороги и пароходы; почта телеграфы: историческія, статическія и иныя свѣдѣнія; примѣты, обычаи и повѣрья на Рси; бюджеты нашихъ земствъ за три послѣднія года; адресъ-календарь, и проч., и проч.). Отдѣлъ 11. *Литературный.* НОЧЬ ПОДЪ ПЛЕВНОЙ. Разсказъ В И Немировича-Данченко, РУССКІЙ БИВАКЪ ПОДЪ КОНСТАНТИНОПОЛЕМЪ. Сцены Г—ича НОВЫЯ СИЛЫ Повѣсть Ан. Григорьева. ИЗЪ ЖИЗНИ ПРОВИНЦІАЛЬНАГО ТЕАТРА. Наброски Н. Съ Стружкина. ПОДЪ ЗЕМЛЕЮ, Отрывокъ изъ романа „Русскій Монте-Кристо" А. М. Д—іева. МИМОХОДОМЪ Сцены К. А. Тарновскаго. БАЛЕТЪ ПРИ СВѢТѢ ЛУНЫ. Изъ воспоминаній охотника С. С. Б—ова „БАТЮШКА ИВАНЪ НАЗАРЫЧЪ и МАТУШКА АГАФЬЯ ДМИТРЕВНА". Очеркъ быта сельскаго духовенства Демокритова (псевдонимъ). ВИДѢНІЕ. Фантастическій разсказъ—скаго. *Въ деревнѣ.* Фельтонъ Я. Б. *Петербургскія замѣтки* Фельетонъ Н, *Наши думы.* Фельетонъ А. Д. К. *Московскій листокъ.* Фельетонъ „Зрителя". *Ито, и се.* Фельетонъ А. П.

Вѣѣ названныя статьи написаны исключительно для нашего альманаха, Свои стиховеренія намъ обѣщали: Н. Л. Пушкаревъ, Л. Г. Граве, Л—ръ, и многіи другіе. Въ числѣ переводныхъ статей, *между прочими*, будутъ: новый разсказъ Альфонса Доде очеркъ Пьера Верона, и нѣсколько отрывковъ изъ книги Рембо «Русская Исторія». Отрывки эти будутъ выбраны такимъ образомъ, что читатели ознакомятся со всѣми отдѣлами этой крайне интересной книги. *Смѣсь.* Анекдоты, маленькія стихотворенія. шутки, отсроты, и проч. Отдѣлъ III. *Художественный* Картины: К. А. Трутовскаго—„*Лѣтнею ночью*": Н. В. Неврова—„*Роковая встрѣча*"; Вл. Е. Маковскаго—„*Пріятельская пирушка*"; Степанова. П. С.—„*Саввинъ Сторожевскій монастырь*"; Н. И. Грибкова—„*Ссора Иванъ Ивановича съ Иваномъ Никифоровичемъ*", и историчоскій эскизъ Н. С—а. картина Неврева—до сихъ поръ не вышла изъ мастерской художника, а гг. Трутовскаго, Степанова и С—а написаны для нашего альманаха *). Кромѣ этихъ произведеній будутъ помѣщены рисунки нашихъ извѣстныхъ художниковъ-каррикатуристовъ, работающихъ въ русскихъ сатирическихъ журналахъ—гг. Богданова, Чичагова, Кланга. Виноградова, и друг. И эти рисунки исполнены исключительно для «Кометы». Въ текстѣ Альманаха будетъ, кромѣ того, множество мелкихъ рисунковъ.

Какъ повость, мы напечатемъ въ Альмянахѣ *до 300* fac-simile (точный снимокъ съ почерка наиболѣе выдающихся политическихъ дчятелай, ученыхъ, писателей, музыкантовъ, художниковъ, артистовъ, и проч. Перечислятъ имена всѣхъ ихъ, заняло бы слишкомъ много мѣста, а потому мы укажемъ только на нѣкоторыхъ. Въ числѣ ихъ мы назовемъ: Политическихъ дѣятелей: Наполеона III; имп Евгеніи; Пія IX; Макъ-Магона; Тьера; Гамбетгу; герцоговъ Брольи и Деказъ: Бюффе; Эм. Жирардена; Луи Блана; Жюль Симона: Греви; Бисмарка; Мольтке; Гурко; Радецкаго, Скобелева 2, ит. д Ученыхъ и писателей: Виктора Гюго Ал. Дюма; Ал. Доде; Ренана; Эркмана—Шатріана; Жюль Симона; Эм. Золя; Эм. Ожье, Литре; Легуве; Окт. Фелье; Фр. Сарсе; Л. Фигье; Поль-де-Кока; Жоржъ Зандъ; Ал. Карръ; Г Дроза; Клодъ Бернара, Вирхова; Дарвина; Нелатона; Пушкина; Лермонтова; Грибоѣдова; Гоголя Островскаго; Тургенева; Некрасова; Щедрина; Гончарова; Диккенса; Текеррея, и др. Музыкантовъ, художниковъ, актеровъ и пѣвцовъ: Глинку; Даргомыжскаго; Сѣрова; Верстовскаго; Чайковскаго; А. и Н. Рубинштейновъ; Берліоза; Россини; Гуно; Викт. Массе; Амбр. Тома; Ѳ. Давида; Верди; Вагнера; К. Таузига; Вьетана; Іохима; Мошелесса; Сивори; Пол. Віардо; Листа; Литольфа; Рашели; Ристори; Росси; Щепкина; Живокини; Садовскаго; Шумскаго; Ѳедотовой К. Н. Васильевой; Самоилова; Бозіо; Патти (ею сочиненный и писанный романсъ); Лукка; Нильсонъ; Герстеръ, Тамберлика, и проч. и проч,

Чтобы собрать эту массу fac-simile, Редакція Альманаха приходилось покупать инои разъ ради одной подписи цѣлыя сочиненія. Выпуская такой Альманахъ, мы не безъ основанія разсчитываемъ конкуроривать съ знаменитыми англійскими изданіями въ этомъ же родѣ, Что каждый изъ шести *первыхъ* расунковъ будетъ достоинъ рамки, за это могутъ быть порукою имена художниковъ—любимцевъ нашей публики, о произведеніяхъ которыхъ русская пресса всегда отзывается весьма сочувственно.

Подписавшіеся на Альманахъ до 20-го декабря платятъ за него 2 р. съ пересылкою; въ отдѣльной продажѣ цѣна ему назначается 3 р.

Въ Москвѣ подписка принимается: у И. Г. Соловьева; въ центральномъ книжномъ магазинѣ; у И. И. Смирнова, и у М. О. Вольфа. Иногородные подписчики требованія свои адресуютъ *исключительно* къ редактору-издателю альманаха—А. М. Дмитріеву, въ Москву на 3-ю Мѣщанскую, д. Тимофѣевскихъ.

Обьявленія принимаются въ редакцій журнала „Свѣтъ и Тѣни" а также и у издателя, только до 15-го декабря. Впереди текста цѣна: за страницу (60 строкѣ отъ 60—70 буквъ) 40 р.; за полъ-страницы—25 р., и за четверть—15 р.; въ концѣ книги: за страницу 35 р.; и за полъ-страницы—20 р., и за четвертъ—12 р.

Примѣчаніе. Альманахъ будетъ отпечатанъ въ количествѣ 12 т. экземпляровъ.

*) Всѣ шестъ картинъ этихъ, размѣровъ въ большой полулитсъ, исполены будутъ хромолитогрфіей—въ нѣсколько красокъ.

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1879 ГОДУ

ЛИТЕРАТУРНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ГАЗЕТЫ

„ТИФЛИССКІЙ ВѢСТНИКЪ"

ГОДЪ СЕДЬМОЙ

Въ 1879 году ***Тифлисскій Вѣстникъ*** будетъ издаваться ежедневно, за исключеніемъ дней послѣпраздничныхъ, по прежней программѣ.

Подписка на 1879 годъ открыта и принимается въ конторѣ редакціи на Эриванской площади, № 3.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

	НА ГОДЪ.	НА ПОЛГОДА:
Въ Тифлисѣ, безъ доставки. . .	10 р.	5 р. 50 к.
» съ доставкой. . .	11 »	6 »
Съ пересылкой по Имперіи. . .	12	6 » 50 »
За границу по почтовому союзу.	15	8 »

Иногородные адресуютъ свои требованія въ Тифлисъ въ редакцію ***Тифлисскаго Вѣстника.***

Дозволено Цензурою 29 Ноября 1878 г. Тифлисъ Типографія Мартиросіанца Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ